

JAN DOMINIK

O podziemnych wędrówkach larw dylaża garbarza /Prionus coriarius L./ /Col. Cerambycidae/

О путешествиях под землёй личинок древосека-кожевника
Prionus coriarius L. (Col. Cerambycidae)

Underground Wanderings of Larvae of *Prionus coriarius* L. (Col. Cerambycidae)

Dylaż garbarz pospolity jest w całej Polsce. Chrząszcze pojawiają się późnym latem, a roją się o zmroku. W tym czasie składają jaja na zmurszałych pniakach drzew liściastych i iglastych w ich przykorzeniowej części. Opadają również zmurszałą, stykającą się z ziemią strefę różnego rodzaju słupów. Larwy wygryzają w drewnie pniaków oraz w drewnie grubszych korzeni długie, wypełnione grubymi włóknami chodniki. Rozwój trwa co najmniej dwa lata. Tak przedstawiają się w streszczeniu dotychczasowe wiadomości o biologii tego owada (1, 2, 3, 5).

Interesujący wydaje się zaobserwowany przeze mnie fakt, że starsze larwy dylaża garbarza mogą zmieniać swój materiał żywicielski przez odbywanie podziemnych wędrówek. Ciekawy jest również sposób żerowania larw na napotykanym w czasie tych wędrówek cienkim drewnie. Jeżeli np. napotkany korzeń jest zbyt cienki, by larwa się mogła w nim pomieścić, wtedy, nie wgryzając się w głąb drewna, draży ona chodnik w ziemi tuż obok korzenia, żłobiąc jego powierzchnię. Bodaj, że jedyną wzmiankę dotyczącą podziemnych wędrówek rozwijających się w drewnie larw kózek podaje Położenczew (4). Wymieniony autor przyjmuje możliwość przenoszenia się larw kłopotka (*Spondylis buprestoides* L.) z korzeni na korzenie sosen. Celowe więc wydaje się przytoczenie tu mych spostrzeżeń co do wymienionych wyżej właściwości biologicznych larw dylaża garbarza.

Przeprowadzając w lasach doświadczalnych SGGW w Rogowie próby chemicznego zwalczania pędraka chrabąszcza, uformowałem wiosną 1953 r. kilka poletek o wymiarach 1×1 i 1×2 m. Każda z tych działek została ogrodzona deskami do głębokości 40 cm, w celu zapobieżenia rozchodzeniu się pędraków. Deski te pochodziły ze zdrowego surowca sosnowego, a drewno ich nie nosiło żadnych śladów żerowania owadów. Na początku października 1953 r., w czasie przekopywania gleby na działkach, stwierdziłem, że ogrodzenie jednej z działek o wymiarach

1 × 2 m było uszkodzone przez larwy dyląza garbarza. Określenie żerowiska nie nastęrczało trudności, ponieważ znalazłem w nim kilkanaście larw tego gatunku. Jedne z nich żerowały całkowicie wgryzłszy się w drewno, inne (większość) drążyły chodniki w ziemi wzdłuż desek ogrodzenia, wygryzając jednocześnie płytkie chodniki na powierzchni drewna. W wyniku tego rodzaju żerowania, chodniki przebiegające głównie w ziemi były wypełnione wiórami, mączką z drewna oraz kałem. Wszystkie chodniki przebiegały w ziemi na głębokości około 10—35 cm. Długość znalezionych larw wahała się w granicach 3—3,5 cm, co wykluczało przypuszczenie, że pochodziły one z jaj zniesionych w czasie rójki dyląza późnym latem 1953 r. Podane bowiem długości odpowiadają larwom przynajmniej jednoletnim.

W odległości 1 m od opisanego poletka znajdował się stary słupek płotowy. Część słupa tkwiąca w ziemi była całkowicie zniszczona przez larwy dyląza garbarza. W określeniu żerowiska nie mogło być pomyłki, ponieważ znalazłem w nim jeszcze kilka larw tego gatunku. Larwy miały długość zbliżoną do długości larw znalezionych w ścianie działki. Najwidoczniej pewna liczba larw opuściła już niemal zupełnie zniszczone, podziemne części słupa i przewędrowała pod ziemią w kierunku świeżo wkopanych desek ogradzających poletka. O tym, że larwy dyląza mogą drążyć chodniki w ziemi, świadczą chodniki drążone wzdłuż ścianek poletka.

Podobny sposób żerowania larw dyląza garbarza spotyka się również na korzeniach sosnowych. W przypadku większej liczby larw w grubym korzeniu, lub gdy korzeń jest za cienki by larwa mogła się w nim pomieścić, drąży ona swój chodnik częściowo w ziemi, częściowo w powierzchniowych warstwach drewna tego korzenia. Mogą też przenosić się podziemnymi tunelami z korzenia na korzeń, o czym świadczą larwy znajdowane już nie w bezpośrednim sąsiedztwie korzeni, ale w odległości kilku cm od nich. O tym, że nie jest to zjawisko przypadkowe, świadczą bardzo często spotykane stare karpy, wokół których ziemia jest zryta przez dziki lub rozkopana przez borsuki. Nierzadko karpa taka jest wywrócona, a ziemia pod nią dokładnie przeszukana. Duże larwy dyląza są niewątpliwie atrakcyjnym pokarmem dla obu wymienionych ssaków.

W czerwcu 1956 r. znalazłem w nadleśnictwie Rogów gruby pniak, po ścięciu zimą 1955/56 żywej sosny. Środek części twardej pniaka był zmurszały, podczas gdy pozostała część twardej oraz biel były zupełnie zdrowe. Zdrowe były też korzenie boczne. Na czole pniaka, w jego zmurszałej części znajdowały się, odsłonięte w czasie ścięcia drzewa, chodniki dorastających larw dyląza garbarza. Wynikałoby z tego, że larwy te żerowały w zmurszałej części pnia jeszcze za życia drzewa. Chrzaszcz dyląza nie składa jaj w drewnie żywych drzew, jak też nie atakuje żywych korzeni. Co prawda zdarza się, że opadają one martwe korzenie żywych drzew. W danym przypadku jest to mało prawdopodobne, bo nadmurszały mógł być tylko korzeń palowy, do którego chrzaszcz nie miały dostępu. I tu wytłumaczenie obecności larw w zmurszałym rdzeniu żywej sosny można znaleźć w przypuszczeniu, że przywędrowały one pod ziemią do korzenia palowego, skąd drążąc chodniki w zmurszałej twardej, dostały się do pnia w okolicy szyi korzeniowej.

Wreszcie o możliwościach poruszania się w ziemi larw dylaża świadczą znajduwane w ziemi, obok korzeni karp, poczwarki tego gatunku.

Z Zakładu Ochrony Lasu SGGW

LITERATURA

1. Dominik J. — Owady szkodniki techniczne drewna. Warszawa 1955.
2. König E. — Tierische und pflanzliche Holzschädlinge. Stuttgart 1951.
3. Плавилщчиков N. — Зuki drowosjeki. Moskwa-Leningrad, 1932.
4. Поłożенцев P. — К биологии *Spondylis buprestoides* L. Revue Russe d Entom., XXIII, 1929, p. 48—59.
5. Vite P. — Die Holzzerstörende Insekten Mitteleuropas. Göttingen, 1952.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 20 lutego 1960 r.

Краткое содержание

В результате проведенных наблюдений было определено, что старшие личинки *Prionus coriarius* L. могут изменять свой питательный материал путём путешествий, совершаемых под землей. Констатировалось также, что в случае более значительного количества личинок в корне или если корень слишком тонкий, для того, чтобы куколка могла в нём поместиться, тогда личинка не вгрызается в древесину, а делает проход в земле рядом с корнем, выедая его поверхность.

Summary

Performed observations have disclosed that older larvae of *Prionus coriarius* L., may change their feeding stuff by wandering underground. It was also stated that when outnumbering inside a root or else when the root was too narrow to hold them, the larvae did not bite their way into the wood but burrowed a tunnel in the ground closely along the root, grooving its surface.